

Katarzyna Majchrzak

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID: 0000-0003-4152-441x

kasia_majchrzak@wp.pl

Znęcanie się fizyczne lub psychiczne w świetle art. 207 Kodeksu karnego

Wstęp

Niniejszy artykuł ma na celu syntetyczne przedstawienie strony przedmiotowej przestępstwa znęcania się, o którym mowa w art. 207 Kodeksu karnego¹, w tym znamiona określające czynność sprawczą. Omówione zostaną przede wszystkim zagadnienia dotyczące pojęcia znęcania się, w szczególności wątpliwości w zakresie jednokrotności lub wielokrotności przestępczych zachowań sprawcy oraz postaci znęcania się. Część uwagi zostanie poświęcona na określenie znęcania się fizycznego i psychicznego. Bogate orzecznictwo wskazuje, że przykładów znęcania w obu postaciach jest bardzo wiele i nie można stworzyć katalogu zamkniętego. Dodatkowo poruszona zostanie także kwestia wzajemnego znęcania się. Czy jest to w ogóle możliwe?

Przestępstwo znęcania się, które wpisuje się w problematykę przeciwdziałania przemocy, jest zagadnieniem bardzo obszernym i wymagającym szerszej analizy niż niniejszy artykuł. Dlatego poniżej przedstawione zostaną tylko niektóre zagadnienia związane ze znęcaniem fizycznym i psychicznym. Niniejszy artykuł jest zatem próbą krótkiego i uporządkowanego przedstawienia wypracowanej już w literaturze i orzecznictwie analizy wymienionych wyżej zagadnień. Przestępstwo znęcania się godzi przede wszystkim w rodzinę, czyli w osoby najbliższe. Czasami zdarza się, że dochodzi do znęcania się w stosunku do osób nieporadnych lub zależnych od sprawcy. Dlatego też kilka zdań wyjaśnienia będzie również dotyczyło ofiary znęcania się fizycznego lub psychicznego.

---

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1444 z późn. zm.), dalej jako k.k.

Definicja znęcania się nad osobą

Przestępstwo określone w art. 207 k.k. polega na znęcaniu się fizycznym lub psychicznym nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad osobą nieporadną ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny. Istota tego czynu została zatem zawarta w czasownikowym znamieniu „znęca się”. Jest to jednak pojęcie o szerokim znaczeniu, niedookreślonym i może obejmować różne sposoby zachowania się sprawcy. Dlatego też każdy przypadek wymaga wnikliwej oceny stanu faktycznego². Ustawodawca wyodrębnił także dodatkowo przypadki, gdy znęcanie się jest połączone ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa lub gdy jego następstwem jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie.

Znęcanie się może polegać zarówno na działaniu, czyli aktywnym zachowaniu sprawcy (np. bicie, duszenie, poniżanie, awanturowanie się), jak i zaniechaniu (np. niedostarczenie pożywienia, niewpuszczanie do domu, nieogrzewanie zimnego mieszkania). Niektórzy autorzy podkreślają, że znęcanie się poprzez zaniechanie może być popełnione przez sprawcę, na którym ciąży obowiązek podejmowania w stosunku do ofiary określonych czynności³. Zgodnie z poglądem Sądu Najwyższego „znamie czasownikowe »znęca się« określa zachowanie sprawcy. Jak dotąd zachowywało ono w wykładni swój potoczny sens, odnosząc się do zadawania komuś cierpień (fizycznych lub psychicznych), męczenia, dręczenia, pastwienia się nad kimś”⁴.

Pojęcie znęcania się z istoty swej zakłada powtarzalność. Sprawca w pewnym okresie, kieruje co najmniej kilkukrotnie, określone zachowanie w stosunku do swojej ofiary. Takie stanowisko wyraził Sąd Najwyższy: „Przestępstwo znęcania się zostało w kodeksie skonstruowane jako zachowanie z reguły wielodziałaniowe. Pojęcie znęcania się, w podstawowej postaci, ze swej istoty zakłada powtarzanie przez sprawcę w pewnym przedziale czasu zachowań skierowanych wobec pokrzywdzonego. Zatem, poza szczególnymi przypadkami, dopiero pewna suma tych zachowań decyduje o wyczerpaniu znamion przestępstwa z art. 207 § 1 KK”⁵. Jednak większość doktryny wyraża pogląd, że istnieje możliwość jednorazowego działania sprawcy, które będzie wypełniało

² S. Hypś, *Komentarz do art. 207*, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, 2021, Legalis, teza 7–8; S. Hypś, *Ochrona rodziny w polskim prawie karnym*, Lublin 2012, s. 156; wyrok Sądu Rejonowego w Krośnie z 18 stycznia 2019 r., sygn. akt II K 949/18, Lex nr 2680550.

³ J. Jodłowski, M. Szewczyk, *Komentarz do art. 207*, [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2: *Część I. Komentarz do art. 117–211a*, 2017, Lex, teza 26; wyrok Sądu Najwyższego z 19 października 1961 r., sygn. akt V K 486/61, Lex nr 135386.

⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z 21 października 1999 r., sygn. akt V KKN 580/97, Lex nr 846111.

⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2003 r., sygn. akt IV KK 49/03, Legalis nr 64666.

znamiona znęcania się. Przy czym działanie to powinno być intensywne i rozciągnięte w czasie⁶. Takie stanowisko jest również przyjęte w orzecznictwie – tak uznał Sąd Najwyższy⁷ już w 1971 r. (czyli pod rządami Kodeksu karnego z 1969 r. w którym przestępstwo znęcania się było stypizowane w art. 184): „Znęcanie się w rozumieniu art. 184 par. 1 KK jest działaniem złożonym zazwyczaj z wielu fragmentów wykonawczych działania przestępczego, ale nie wyklucza działania jednorazowego, jeżeli intensywnością swą i zadawaniem cierpienia realizuje stan faktyczny powszechnie rozumiany jako »znęcanie się«”. Natomiast w wyroku z 12 czerwca 2012 r. Sąd Najwyższy stwierdził: „Uznanie, że jednostkowe działania sprawcy wyczerpują znamiona przestępstwa stypizowanego w art. 207 § 1 KK wymaga wykazania, że są one podejmowane przez niego w wykonaniu zamiaru znęcania się, który wyraża się w dążeniu do wyrządzenia dolegliwości fizycznych i psychicznych pokrzywdzonemu, nad którym sprawca ma przewagę”⁸.

Warto w tym miejscu wspomnieć także stanowisko Sądu Najwyższego, który wskazał, że „przestępstwo określone w art. 207 § 1 k.k. może być popełnione umyślnie i to wyłącznie z zamiarem bezpośrednim. Przesądza o tym znamię intencjonalne »znęca się«, charakteryzujące szczególne nastawienie sprawcy. Ponieważ przestępstwo znęcania się jest z reguły zachowaniem wielodziałaniowym, złożonym zazwyczaj z wielu elementów wykonawczych naruszających różne dobra, wszystkie te pojedyncze czynności znęcania się muszą być popełnione umyślnie”⁹.

W okresie obowiązywania Kodeksu karnego z 1969 r. prezentowany był pogląd, że cechą znęcania się jest popełnienie go wyłącznie wobec osób słabszych fizycznie. Stąd wskazywano, że najczęściej sprawcami są mężowie, rodzice i osoby sprawne fizycznie, zaś ofiarami odpowiednio żony, dzieci oraz osoby chore umysłowo lub osoby starsze¹⁰. Jednak nie budzi wątpliwości, że przestępstwo znęcania się może występować i występuje także w innych relacjach, które dotychczas nie występowały zbyt często, np. kiedy sprawcą jest żona lub dzieci, a ofiarami mąż lub rodzice. Ponadto trzeba zauważyć, że przewaga sprawcy nad ofiarą nie wynika z samego pojęcia znęcania się, ale z okoliczności faktycznych. Nie jest to również kryterium jednoznaczne. W pewnych sytuacjach nie będzie ono spełnione. Przykładowo czasami osoba słabsza fizycznie (żona) potrafi w sposób wyjątkowy znęcać się psychicznie nad mężem, mimo że ofiara w tym przypadku jest fizycznie znacznie mocniej-

⁶ J. Kosonoga, *Komentarz do art. 207*, [w:] R. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, 2021, Legalis, teza 13; Z. Siwik, *Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece*, [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 1037.

⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z 30 sierpnia 1971 r., sygn. akt I KR 149/71, Legalis nr 15657.

⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z 12 czerwca 2012 r., sygn. akt II KK 3/12, Legalis nr 507109.

⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 2006 r., sygn. akt WA 15/06, Lex nr 294285.

¹⁰ A. Ratajczak, *Przestępstwa przeciwko rodzinie, opiece i młodzieży w systemie polskiego prawa karnego*, Warszawa 1980, s. 133.

sza. Ponadto zamiar jednego ze sprawców nie wyłącza zamiaru drugiego. Dlatego może zaistnieć sytuacja, kiedy dwóch sprawców będzie działało z jednoczesnym zamiarem wzajemnego znęcania się¹¹. Aleksander Ratajczak podkreślał, że w wątpliwych sytuacjach nie można stosować w sprawach o znęcanie się wykładni rozszerzającej. Zdaniem autora wiele wątpliwości budzą sytuacje krótkotrwałe. Natomiast sytuacje długotrwałe rodzą wątpliwości, gdy nie wywołują poważniejszego bólu lub cierpienia moralnego¹².

Przestępstwo znęcania się ma charakter formalny, zatem nie ma znaczenia skutek, który ewentualnie może się pojawić w związku ze znęcaniem. Wystarczy, że zachowanie sprawcy wypełni znamiona pojęcia znęcania się. Wyjątkiem jest typ kwalifikowany, o którym mowa w art. 207 § 3, czyli w tym przypadku mamy do czynienia z przestępstwem o charakterze materialnym, do którego znamion należy skutek w postaci targnięcia się pokrzywdzonego na własne życie¹³. Należy nadmienić, że w doktrynie można spotkać się z odosobnionym poglądem, że przestępstwo znęcania ma charakter skutkowy. Twierdzi tak Kamil Siwek¹⁴, podnosząc, że skutkiem są dotkliwe cierpienia fizyczne i psychiczne po stronie pokrzywdzonego.

Zwykle od strony przedmiotowej pojęcie znęcania się oznacza zachowanie złożone z pojedynczych czynności, które naruszają różne dobra, np. nietykalność cielesną, godność osobistą, mienie. Poszczególne fragmenty będą zatem wypełniać znamiona różnych występków, np. groźby karalnej, naruszenia nietykalności cielesnej, zniszczenie mienia. Jednak w całości postępowanie to wypełnia znamiona znęcania się¹⁵. Każda sprawa musi być indywidualnie przeanalizowana i rozwiązanie będzie uzależnione od konkretnego przypadku. Może bowiem dojść do zbiegu pomijalnego, kumulatywnego zbiegu przepisów ustawy albo realnego zbiegu przestępstw¹⁶.

¹¹ J. Kosonoga, op. cit., teza 12.

¹² A. Ratajczak, op. cit., s. 134.

¹³ M. Mozgawa, *Komentarz do art. 207*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, 2021, Lex, teza 6; R. Krajewski, *Targnięcie się na życie jako skutek przestępstwa znęcania*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 4, s. 5–15.

¹⁴ K. Siwek, *W sprawie skutkowego charakteru przestępstwa znęcania się*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 11, s. 72–86.

¹⁵ Z. Siwik, op. cit., s. 1039–1040.

¹⁶ Przykładowo Sąd Najwyższy w wyroku z 30 kwietnia 1971 r., sygn. akt Rw 438/71, Lex nr 18266: „Użyty w art. 184 § 1 k.k. zwrot »znęca się fizycznie (...) nad inną osobą« obejmuje z istoty swej i pochłania określone w art. 182 § 1 k.k. znamię w postaci naruszenia nietykalności cielesnej tej osoby. W związku z tym pomiędzy przytoczonymi przepisami zachodzi tylko pozorny zbieg, co w konsekwencji powoduje to, że czyn polegający na fizycznym znęcaniu się w rozumieniu art. 184 § 1 k.k. kwalifikować należy tylko z tego przepisu, bez stosowania kumulatywnej kwalifikacji z art. 184 § 1 i art. 182 § 1 k.k.”. Natomiast w wyroku z 7 czerwca 2001 r., sygn. akt II AKa 177/01, Lex nr 53199 Sąd Apelacyjny w Katowicach w rozpatrywanej sprawie przyjął kumulatywną kwalifikację prawną czynu, tj. art. 207 i art. 156 § 3 Kodeksu karnego. Zaś Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z 7 czerwca 2019 r., sygn. akt II AKa 241/19, Lex nr 3066109 orzekł, że „przestępstwo z art. 207 § 1 k.k. może pozostawać w kumulatywnym zbiegu z przestępstwem

Znęcanie się fizyczne

Znamiona czynności sprawczej znęcania się mogą przyjmować dwie formy: fizyczną lub psychiczną. Użycie spójnika „lub” sprawia, że do poniesienia odpowiedzialności karnej wystarczy, aby sprawca dopuścił się jednej z tych form przemocy. Ustawodawca rozdzielił znęcanie fizyczne od psychicznego, jednak w praktyce bardzo często przy znęcaniu fizycznym występuje również forma psychiczna. Natomiast nie każde znęcanie psychiczne będzie jednocześnie wiązało się z cierpieniem fizycznym¹⁷. Katalog zachowań składających się na znamiona fizycznego i psychicznego znęcania się ma charakter otwarty. Ustawodawca nie jest w stanie przewidzieć wszystkich zachowań, ponieważ pomysłowość ludzka nie ma granic. Dlatego każde zachowanie będzie podlegało indywidualnej ocenie i w zależności od okoliczności sprawy będzie kwalifikowane jako znęcanie się lub nie¹⁸. Ponadto czasami niektóre zachowania będą mogły być w konkretnej sytuacji rozpatrywane w kategoriach znęcania się fizycznego, a w innej sytuacji – znęcania psychicznego. Każde okoliczności należy dokładnie przeanalizować i zdecydować, czy w danym przypadku bardziej oddziałują na sferę psychiczną, czy fizyczną ofiary. Przykładowo: zmuszanie do współżycia seksualnego czy wyrzucanie z domu to zachowania, które godzą nie tylko w sferę fizyczną, ale również, a może nawet w większym stopniu, oddziałują na psychikę ofiary.

Fizyczne znęcanie się polega na długotrwałym lub powtarzającym się zadawaniu dotkliwego bólu fizycznego, który nie musi być połączony z uszkodzeniem ciała. Zachowanie sprawcy może także pośrednio zmierzać do pogorszenia stanu zdrowia ofiary oraz jej samopoczucia fizycznego¹⁹.

Najczęściej przykładami fizycznego znęcania się są cierpienia fizyczne, takie jak: bicie, duszenie, kopanie, przypalanie papierosem lub gorącym żelazkiem, targanie za włosy, wystawianie na zimno, głodzenie²⁰. Innymi przykładami fizycznego znęcania się będą także: wykręcanie rąk, opluwanie, polecenie wykonywania upokarzających czynności, popchnięcia, wiązanie rąk lub nóg, rzucanie o ścianę lub podłogę, wyrzucanie z domu, zamykanie w ciemnych lub ciasnych pomieszczeniach, narażenie na mróz lub na nadmierne ciepło²¹.

z art. 197 k.k.”. Z kolei Sąd Okręgowy w Olsztynie w wyroku z 8 maja 2019 r. sygn. akt VII Ka 158/19, Lex nr 2701966 w rozpoznawanej sprawie uznał, że „przepis art. 207 § 1 k.k. konsumuje m.in. przepisy art. 190 § 1 k.k., art. 216 § 1 k.k., art. 217 § 1 k.k., art. 190a § 1 k.k.”.

¹⁷ S. Hypś, *Komentarz do art. 207...*, teza 16; idem, *Ochrona rodziny w polskim prawie karnym...*, s. 158.

¹⁸ D.J. Sosnowska, *Przestępstwo znęcania się*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 3, s. 63.

¹⁹ J. Bryk, *Przemoc w rodzinie w aspekcie przestępstwa znęcania się (art. 207 KK)*, „Przegląd Policyjny” 1998, nr 3–4, s. 75–76.

²⁰ D.J. Sosnowska, op. cit., s. 61; J. Bryk, op. cit., s. 76; M. Mozgawa, op. cit., teza 4.

²¹ S. Hypś, op. cit., teza 16; M. Jachimowicz, *Przestępstwo znęcania się*, „Jurysta” 2011, nr 2, s. 45.

Sąd Najwyższy wskazuje także na inne przykłady znęcania się fizycznego, jak: szarpanie za odzież, uniemożliwienie spoczynku nocnego²², stosowanie kar w postaci zakazu korzystania z toalety i spożywania posiłków, nakazywanie wykonywania ćwiczeń fizycznych w postaci brzuszków, pompek, przysiadów, świecy w liczbie przekraczającej możliwości ofiary²³. Z kolei Sąd Apelacyjny w Szczecinie wymienia jeszcze zaklejanie ust taśmą klejącą, przywiązywanie do kaloryfera i zamykanie w szafie, jako zachowania wyczerpujące znamiona przestępstwa znęcania się w postaci fizycznej²⁴.

Znęcanie się psychiczne

Natomiast psychiczna forma znęcania się (w doktrynie można także spotkać się z określeniem znęcania się moralnego) polega na zadawaniu dotkliwych cierpień, które w negatywny sposób wpływają na przeżycia psychiczne drugiego człowieka, na jego samopoczucie. Najczęściej tym oddziaływaniem na psychikę będzie: straszenie, wyszydzenie, grożenie, poniżanie, wyrzucanie z domu, zmuszenie do przebywania poza domem, urządzenie awantur, niszczenie różnych przedmiotów domowych w czasie kłótni, okazywanie pogardy²⁵.

Sąd Najwyższy w jednym z postanowień uznał także, że znęcaniem psychicznym jest stosowanie tzw. systemu zakazów i nakazów poprzez m.in. ograniczanie kontaktów z rówieśnikami i rodziną, ograniczenie dostępu do jedzenia, słodyczy i telewizji²⁶. Podobnie przyjął Sąd Apelacyjny w Szczecinie i zauważył, że znamiona przestępstwa znęcania się psychicznego wypełniają takie zachowania, jak: ciągle wszczynanie awantur, wyzywanie słowami wulgarnymi i obelżywymi, ale również ograniczanie swobody swojej ofierze wyznaczając jej obowiązki domowe i ograniczając spotkania z sąsiadami²⁷. Sąd Najwyższy przyjął również, że sprowadzanie przez męża do wspólnego domu obcych kobiet w porze nocnej stanowi przejaw znęcania się nad żoną i córkami²⁸. Zdaniem

²² Wyrok Sądu Najwyższego z 4 marca 2008 r., sygn. akt III KK 441/07, Lex nr 447245; postanowienie Sądu Najwyższego z 16 grudnia 2009 r., sygn. akt IV KK 168/09, Lex nr 558349.

²³ Wyrok Sądu Najwyższego z 18 marca 2015 r., sygn. akt III KK 432/14, Lex nr 1663408.

²⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 3 marca 2016 r., sygn. akt II AKa 1/16, Lex nr 2025618.

²⁵ R. Stefański, *Glosa do postanowienia SN z dnia 11 czerwca 2002 r., II KKN 258/00*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2003, nr 3, s. 41, <https://lex.um.warszawa.pl/#/publication/385912332/stefanski-ryszard-a-glosa-do-postanowienia-sn-z-dnia-11-czerwca-2002-r-ii-kkn-258-00?keyword=Glosa%20do%20postanowienia%20SN%20z%20dnia%2011%20czerwca%202002%20r.%20II%20KKN%20258~2F00&cm=SFIRST> (data dostępu: 16.07.2021).

²⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego z 15 kwietnia 2010 r., sygn. akt IV KK 36/10, Lex nr 843683.

²⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 30 kwietnia 2014 r., sygn. akt II AKa 55/14, Lex nr 1461182.

²⁸ Postanowienie Sądu Najwyższego z 2 sierpnia 2017 r., sygn. akt II KK 133/17, Lex nr 2342157.

Sądu Najwyższego jest to forma szczególnego dokuczania, czyli oddziaływania na psychikę ofiar.

Jak widać na bazie orzecznictwa, znęcanie psychiczne bardzo często przejawia się w awanturach i wyzwiskach kierowanych pod adresem ofiary. Stąd czasami zachowania te nie wypełniają znamion przestępstwa znęcania się. Jednakże w jednym z wyroków sąd nie przychylił się do argumentacji, że takie zachowania wyczerpują znamiona przestępstwa znieważenia, ale nie znęcania się. Zdaniem sądu²⁹ „zachowania oskarżonego, które objęte zostały przypisanym oskarżonemu przestępstwem, nie stanowiły przecież wyłącznie zachowań polegających na znieważaniu pokrzywdzonej, lecz wyrażały się w awanturowaniu się oskarżonego, obejmującym nie tylko przecież kierowanie wobec pokrzywdzonej wyzwisk, lecz także zakłócanie jej spokoju krzykami oskarżonego, jak również słowami mającymi skłonić ją do opuszczenia mieszkania, czy wreszcie wywołujące u pokrzywdzonej dotkliwe cierpienia psychiczne oskarżanie jej o zdrady małżeńskie, w tym prowadzenie agencji towarzyskiej w pomieszczeniu w którym od niemal pięćdziesięciu lat, właściwie bez pomocy oskarżonego pokrzywdzona zajmuje się ciężko chorym synem, a także kontakty seksualne pokrzywdzonej z pielęgniarkami, które przychodzą do mieszkania stron, by pokrzywdzoną wspomóc w sprawowanej właściwie całą dobę opiece nad synem. Nie ulega wątpliwości, że nie tylko subiektywne odczucia pokrzywdzonej, lecz także okoliczności sprawy oceniane obiektywnie dają pełne podstawy do przyjęcia, iż zachowanie oskarżonego objęte przypisanym mu czynem osiągnęło próg dolegliwości nakazujący potraktować je jako przestępstwo znęcania psychicznego”.

Sprawcy znęcania się bardzo często stosują różne metody działania, które mają wpływ na psychikę swoich ofiar. Przykładem takiego zachowania jest chociażby sytuacja, kiedy sprawca, strzelając z wiatrówki, uśmiercił świnkę morską i kanarka, które należały do jego dzieci. Sprawca świadomie i umyślnie uśmiercił te zwierzęta i był to element psychicznego znęcania się nad członkami swojej rodziny. Jego działanie było podyktowane chęcią sprawienia przykrości członkom rodziny, a jednocześnie wyrazem zademonstrowania swojej siły, poczucia bezkarności i podporządkowania ich swojej woli. Zastosowana w tym przypadku przemoc, skierowana bezpośrednio na zwierzęta, miała na celu oddziaływanie na psychikę członków rodziny³⁰.

Sąd Najwyższy w uchwale dotyczącej wytycznych w zakresie prawnokarnej ochrony rodziny określił, że „ustawowe określenie: »znęca się« oznacza działanie albo zaniechanie, polegające na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub dotkliwych cierpień moralnych, powtarzającym się albo jednorazowym,

²⁹ Wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach z 22 maja 2015 r., sygn. akt VI Ka 133/15, Lex nr 1831244.

³⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 22 czerwca 2006 r., sygn. akt II AKa 199/06, Lex nr 196090.

leczy intensywnym i rozciągniętym w czasie”³¹. Na tę definicję zwróciła uwagę m.in. Violetta Konarska-Wrzosek, sugerując, że można z niej wnioskować, że znęcanie fizyczne może przejawiać się jakimkolwiek zadawaniem bólu fizycznego, natomiast znęcanie psychiczne musi mieć charakter dotkliwy³². To rozróżnienie można także spotkać w orzecznictwie³³. Wyraźny pogląd zaprezentował w tym zakresie Sąd Apelacyjny w Gdańsku³⁴: „Zadawanie cierpień moralnych, psychicznych osobie pokrzywdzonej, w celu jej udręczenia, poniżenia lub dokuczenia albo wyrządzenia jej innej przykrości, bez względu na rodzaj pobudek, nie będzie stanowiło »znęcania się« w rozumieniu art. 207 § 1 k.k., skoro nie mają charakteru działań »dotkliwych« i »ponad miarę«, a więc swą intensywnością wykraczających poza granice zwyczajnego naruszenia nietykalności fizycznej, znieważenia, poniżenia czy innego naruszenia czci pokrzywdzonego”.

Ofiary znęcania

Warto zauważyć, że obiektywna ocena, a nie subiektywne odczucie ofiary, będzie decydujące przy rozstrzyganiu, czy dane zachowanie będzie mogło być uznane za znęcanie się. Pogląd taki prezentowany jest w orzecznictwie³⁵. Jednakże dla dokonania prawidłowej oceny znamion znęcania się, konieczne jest również uwzględnienie cech osobowościowych pokrzywdzonego, a zwłaszcza jego podatności na ból, wrażliwości, stanu psychicznego, w tym zwłaszcza różnego rodzaju fobii³⁶. Czasami bowiem niektóre zachowania czy sytuacje z obiektywnego punktu widzenia nie są dokuczliwe i nie rodzą cierpienia fi-

³¹ Uchwała Sądu Najwyższego z 9 czerwca 1976 r., sygn. akt VI KZP 13/75, Lex nr 19141.

³² V. Konarska-Wrzosek, *Ochrona dziecka w prawie karnym*, Toruń 1999, s. 55-56.

³³ Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 8 marca 2012 r., sygn. akt AKa 388/11, Lex nr 1129381; wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach z 22 maja 2015 r., sygn. akt VI Ka 133/15, Lex nr 1831244; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 4 lutego 2015 r., sygn. akt II AKa 425/14, Legalis nr 1393151.

³⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 2 kwietnia 2013 r., sygn. akt II AKa 399/12, Lex nr 1391876.

³⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z 11 lutego 2003 r., sygn. akt IV KKN 312/99, Lex nr 77436: „O uznaniu za »znęcanie się« zachowania sprawiącego cierpienie psychiczne ofiary powinna decydować ocena obiektywna, a nie subiektywne odczucie pokrzywdzonego. Za znęcanie się nie można uznać zachowania sprawcy, które nie powoduje u ofiary poważnego cierpienia moralnego ani w sytuacji, gdy między osobą oskarżoną a pokrzywdzoną dochodzi do wzajemnego »znęcania się«; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 25 października 2012 r., sygn. akt II AKa 394/12, Lex nr 1284944: „Od strony przedmiotowej, o uznaniu zachowania sprawcy za znęcanie decyduje to, czy polega ono na zadawaniu bólu fizycznego lub dotkliwych cierpień moralnych, i to w ocenie »obiektywnej«, a nie subiektywnym odczuciu pokrzywdzonego”; wyrok Sądu Najwyższego z 6 sierpnia 1996 r., sygn. akt WR 102/96, Lex nr 26355; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 6 grudnia 2012 r., sygn. akt II AKa 277/12, Lex nr 1246775.

³⁶ J. Kosonoga, op. cit., teza 10.

zycznego lub psychicznego. Natomiast dla ofiary te same zachowania wiążą się ze znacznym cierpieniem i bólem fizycznym lub psychicznym. Dlatego dla oceny całokształtu okoliczności sprawy należy również zwrócić uwagę na subiektywne odczucia ofiary, tj. w jaki sposób odbierała ona zachowania sprawcy³⁷. Jak zauważył wyraźnie Sąd Apelacyjny w Krakowie, „w pojęciu znęcania się zawarte jest odczuwanie przez sprawcę, że jego zachowania są dla ofiary dolegliwe i poniżają ją przed sprawcą. Gdy taki stan pokrzywdzonego bądź jego odczucia nie zostaną przez pokrzywdzonego wyrażone w postępowaniu, a brak jest możliwości ustalenia tego inaczej, nie da się dokonać owego ustalenia, zatem i przypisać znęcania. Zdarza się wszak (jak w tej sprawie), że obelgi, naruszanie nietykalności cielesnej, szykany itp. są wzajemne, że słowa wulgarne nie są obelgami, bo należą do obyczaju środowiska, że zachowania naganne sprawcy są reakcją na prowokowanie go bądź środkiem do wymuszenia poprawnego zachowania się rzekomej ofiary itp.”³⁸. W tym miejscu warto także zwrócić uwagę na wyrok Sądu Najwyższego odnośnie ofiary znęcania się, w którym sąd argumentował, że nie każda osoba, z uwagi na swoje usposobienie, aktywność, przedsiębiorczość i zaradność życiową, może stać się ofiarą znęcania³⁹.

Ustawodawca określił w art. 207 k.k., że ofiarą znęcania się jest: osoba najbliższa wobec sprawcy, osoba pozostająca z nim w stałym lub przemijającym stosunku zależności, osoba małoletnia oraz osoba nieporadna ze względu na swój stan psychiczny lub fizyczny. Osoba najbliższa została zdefiniowana w art. 115 § 11 Kodeksu karnego⁴⁰. Zaś osobą małoletnią jest osoba, która nie spełnia jednej z dwóch przesłanek, o których mowa w art. 10 Kodeksu cywilnego⁴¹, tj. osoba która nie ukończyła 18 roku życia lub nie wstąpiła w związek małżeński.

Kolejna kategoria osób pokrzywdzonych to osoby uzależnione od sprawcy. Przy czym chodzi tu nie tylko o zależność materialną, ale również psychiczną. Sąd Apelacyjny w Katowicach⁴² wskazał wyraźnie, że „stosunek zależności,

³⁷ J. Lachowski, *Komentarz do art. 207*, [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, 2020, Lex, teza 4.

³⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 25 marca 1998 r., sygn. akt II AKa 40/98, Legalis nr 288858.

³⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z 12 grudnia 2006 r., sygn. akt IV KK 395/06, Lex nr 245275: „Nie można także mówić o znęcaniu się, jeżeli ustalono, że aktywność i przedsiębiorczość pokrzywdzonej oraz jej zaradność życiowa podają w wątpliwość fakt, że stanowi ona ofiarę przestępstwa”.

⁴⁰ Osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

⁴¹ Art. 10 § 1: Pełnoletnim jest, kto ukończył lat osiemnaście. § 2: Przez zawarcie małżeństwa małoletni uzyskuje pełnoletność. Nie traci jej w razie unieważnienia małżeństwa.

⁴² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 13 listopada 2008 r., sygn. akt II AKa 303/08, Lex nr 487567.

stanowiący znamię przestępstwa z art. 207 § 1 k.k., to taki stan, w którym sytuacja jednej osoby (materialna, zdrowotna lub choćby tylko psychiczna) uzależniona jest od sprawcy. Stosunek zależności zachodzi wówczas, gdy pokrzywdzony nie jest zdolny, z własnej woli, przeciwstawić się znęcaniu i znosi je, z obawy przed pogorszeniem swoich dotychczasowych warunków. Stosunek ten może wynikać także z sytuacji faktycznej stwarzającej dla sprawcy sposobność znęcania się, przy wykorzystaniu przewagi sprawcy nad słabszym pokrzywdzonym”. Z kolei Sąd Najwyższy określił, że stosunek zależności od sprawcy występuje wówczas gdy „pokrzywdzony nie jest zdolny z własnej woli przeciwstawić się znęcaniu i znosi je z obawy przed pogorszeniem swoich dotychczasowych warunków życiowych (np. utratą pracy, środków utrzymania, mieszkania, rozłąką lub zerwaniem współżycia ze sprawcą). Stosunek tego rodzaju może istnieć z mocy prawa (np. w razie ustanowienia opieki lub umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej) albo na podstawie umowy (np. między pracodawcą a pracownikiem, najemcą lokalu a wynajmującym itp.). Może także wynikać z sytuacji faktycznej, stwarzającej dla sprawcy sposobność znęcania się przy wykorzystaniu nad ofiarą przewagi, jaką mu daje łącząca ich więź materialna, osobista lub uczuciowa”⁴³. Zatem stosunek zależności oznacza, że los ofiary zależy od innej osoby, która ma przewagę fizyczną, psychiczną lub moralną. Ponadto zależność nie może być przypadkowa czy doraźna. Powinien być to stan utrzymujący się przez jakiś czas⁴⁴.

Ofiarą przestępstwa znęcania się może być również osoba nieporadna ze względu na swój stan psychiczny lub fizyczny. Trzeba zaznaczyć, że ustawodawca nie wymaga, aby nieporadność była przemijająca lub trwała. Dlatego ofiarą znęcania może być osoba chwilowo nieporadna np. z powodu odurzenia alkoholem czy środkami psychotropowymi⁴⁵. Osoba nieporadna to osoba, która ze względu na wiek, chorobę nie może samodzielnie decydować o swoim losie i zmieniać swojego położenia⁴⁶.

Ponadto warto także zwrócić uwagę, że zastosowane środki obronne przez ofiarę nie mają znaczenia dla bytu przestępstwa znęcania się. Bez względu na to, czy ofiara próbuje się bronić, czy też pozostaje bierna, nie ma to wpływu na istotę znęcania się. Jednocześnie wszelkie podjęte działania obronne ze

---

⁴³ Uchwała Sądu Najwyższego z 9 czerwca 1976 r., sygn. akt VI KZP 13/75, Lex nr 19141. Pogląd ten powtórzył także Sąd Najwyższy w 2016 r. i wskazał, że stosunek zależności może zachodzić także między rozwiedzionymi małżonkami wspólnie zamieszkującymi i wykonującymi władzę rodzicielską nad wspólnymi dziećmi. Bowiem zdaniem sądu jest to związek oparty na wspólnym pożyciu, który funkcjonuje formalnie na kształt rodziny. Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 23 lutego 2016 r., sygn. akt III KK 262/15, Lex nr 2068007.

⁴⁴ A. Gliszczyński, *Przestępstwo znęcania się a przemoc w rodzinie*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2011, nr 1, s. 144.

⁴⁵ J. Kosonoga, op. cit., teza 24.

⁴⁶ B. Gadecki, *Komentarz do art. 207*, [w:] M. Banaś-Grabek, B. Gadecki, J. Karnat, *Kodeks karny. Część szczegółowa. Art. 148–251. Komentarz*, 2020, Legalis, teza 13.

strony ofiary są usprawiedliwione, ponieważ podejmowane są w obronie przed bezpośrednim bezprawnym zamachem na jej dobro. Podejmowanie przez ofiarę jakichkolwiek środków obronnych nie odbiera działaniu sprawcy znęcania się cech przestępstwa⁴⁷. Sąd Apelacyjny w Szczecinie wskazał, że „znęcanie się, jest działaniem niezależnym od faktu, czy osoba, nad którą sprawca znęca się, nie sprzeciwia mu się i nie próbuje się bronić. Środki *obronne* stosowane przez taką osobę są usprawiedliwione, gdyż podejmowane są w obronie przed bezpośrednim bezprawnym zamachem na jej dobro. Nie można przeto uznać, aby obrona osoby, nad którą sprawca się znęca, odbierała jego działaniu cechy przestępstw”⁴⁸.

Wzajemne znęcanie się

Ciekawym, aczkolwiek problematycznym, zagadnieniem jest również kwestia możliwości wzajemnego znęcania się dwóch osób, najczęściej małżonków. Przedstawiciele doktryny nie są zgodni w tej sprawie. Zdaniem Jerzego Lachowskiego „nie można wykluczyć możliwości zastosowania przepisu z art. 207 § 1 k.k. w przypadku wzajemnego znęcania się małżonków czy też osób tworzących tzw. związek nieformalny, który odpowiada istocie małżeństwa”⁴⁹. Podobny pogląd wyrażają także Marek Mozgawa⁵⁰, Jacek Kosonoga oraz I. Kozłowska-Miś⁵¹, którzy argumentują, że wzajemnemu znęcaniu się nie stoi na przeszkodzie ani kodeksowe ujęcie przestępstwa, ani jego natura rzeczy. Ponadto wskazują, że kryterium przewagi po stronie sprawcy nie jest jednoznaczne. Zdarzają się bowiem sytuacje, kiedy sprawca, będąc w stanie upojenia alkoholowego, jest obiektywnie słabszy od pokrzywdzonego, jednak swoim zachowaniem wypełnia znamiona przestępstwa znęcania się⁵².

Jednak w literaturze występuje również odmienne stanowisko, którego przedstawiciele twierdzą, że niemożliwym jest, aby dwie osoby w tym samym

⁴⁷ Z. Siwik, op. cit., s. 1038; wyrok Sądu Najwyższego z 17 sierpnia 1970 r., sygn. akt IV KR 146/70, Lex nr 20823.

⁴⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 30 kwietnia 2014 r., sygn. akt II AKa 55/14, Lex nr 1461182. Podobny pogląd wyraził Sąd Apelacyjny w Gdańsku w wyroku z 19 października 2017 r., sygn. akt II AKa 304/17, Lex nr 2463477.

⁴⁹ J. Lachowski, op. cit., teza 4.

⁵⁰ M. Mozgawa, op. cit., teza 8.

⁵¹ I. Kozłowska-Miś, M. Mozgawa, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 1990 r., V KRN 96/90*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1993, nr 1–2, s. 56: „Nietrudno wyobrazić sobie sytuację, kiedy wzajemne znęcanie się nad sobą małżonków zachodzi na przestrzeni pewnego okresu czasu i występuje w formie zdarzeń przemianych – najpierw zachowania jednego małżonka, potem zaś drugiego (np. zniewagi, naruszenia nietykalności cielesnej, niszczenie mienia itp. dolegliwości fizyczne lub moralne). (...) *In abstracto*, jak i *in concreto* możliwe jest [więc] przyjęcie konstrukcji wzajemnego znęcania się nad sobą małżonków, w tym samym czasie, tzn. na przestrzeni pewnego okresu czasu”.

⁵² J. Kosonoga, op. cit., teza 12.

czasie wypełniały wobec siebie znamiona przestępstwa znęcania się⁵³. Uzasadniają oni, że przy znęcaniu się musi występować dominacja i przewaga jednej ze stron konfliktu. Ponadto wskazują, że nie można mówić o wzajemnym znęcaniu się małżonków, w sytuacji bowiem kiedy następuje rozkład pożycia małżeńskiego, mamy do czynienia często z naruszeniem nietykalności cielesnej, znieważaniem oraz złośliwym dokuczaniem stron, ale zachowania te penalizowane są na podstawie innych przepisów k.k. niż art. 207.

Orzecznictwo również nie jest jednolite w zakresie możliwości wzajemnego znęcania się. Sąd Najwyższy w wyroku z 4 czerwca 1990 r. stwierdził: „Pojęcie »znęcanie się« zawiera w sobie istnienie przewagi sprawcy nad osobą pokrzywdzoną, której nie może się ona przeciwstawić lub może to uczynić tylko w niewielkim stopniu. Nie jest zatem możliwe przyjęcie wzajemnego znęcania się nad sobą małżonków w tym samym czasie”⁵⁴. Pogląd ten jest w orzecznictwie wielokrotnie powtarzany⁵⁵. Podobnego zdania jest Sąd Okręgowy w Poznaniu, który wyraźnie wskazał, że „nie można mówić o wypełnieniu znamion z art. 207 § 1 k.k., jeśli dochodzi do wzajemnego znęcania się między małżonkami czy osobami żyjącymi w konkubinacie”⁵⁶.

Odmiennego zdania jest Sąd Okręgowy w Świdnicy, który dopuszcza możliwość wzajemnego znęcania się małżonków. Argumentacja Sądu jest następująca: „Jakkolwiek możliwe jest wzajemne znęcanie się małżonków, to konieczne jest wówczas wyodrębnienie okresów, w których jedna z tych osób miała przewagę nad drugą, co wynika z faktu, że samo znęcanie zakłada dominację sprawcy nad ofiarą oraz obiektywne ustalenie, że znęcał się on fizycznie lub (bądź także) psychicznie, a także w jaki sposób osoba pokrzywdzona odbierała zachowanie sprawcy. Jeśli w toku postępowania nie sposób ustalić powyższych kwestii, a nadto żadne z nich nie miało przewagi nad tym drugim, nie ma podstaw do skazania za czyn z art. 207 § 1 k.k.”⁵⁷. Wzajemne znęcanie się małżonków to zagadnienie poruszone także przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku⁵⁸: „Rozgraniczyć należy zachowania, które mieścić mogą w sobie elementy czynu ściganego z oskarżenia prywatnego od zachowań, które w odpowiednim zakresie czasowym wyróżniają się pewną systematycznością

⁵³ B. Gadecki, op. cit., teza 11; Z. Siwik, op. cit., s. 1038; J. Jodłowski, M. Szewczyk, op. cit., teza 23.

⁵⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z 4 czerwca 1990 r., sygn. akt V KRN 96/90, Lex nr 1129568.

⁵⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z 12 grudnia 2006 r., sygn. akt IV KK 395/06, Lex nr 245275; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 27 sierpnia 2014 r., sygn. akt II AKa 236/14, Lex nr 1668567; wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach z 6 listopada 2015 r., sygn. akt VI Ka 697/15, Lex nr 1938633.

⁵⁶ Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z 15 marca 2018 r., sygn. akt XVII Ka 1463/17, Lex nr 2488036.

⁵⁷ Wyrok Sądu Okręgowego w Świdnicy z 28 grudnia 2018 r., sygn. akt IV Ka 475/18, Lex nr 2670402.

⁵⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 23 stycznia 2013 r., sygn. akt II AKa 468/12, Lex nr 1280025.

i napięciem złej woli w podejmowaniu różnego rodzaju zachowań i które w sumie mogą stanowić przestępstwo znęcania. Jeżeli natomiast wzajemne zachowania na skutek rozkładu pożycia małżeńskiego polegają na wzajemnym naruszeniu nietykalności i wzajemnym znieważaniu oraz na podejmowaniu czynności, które można określić mianem złośliwego dokuczania – to brak jest podstaw do przypisywania tylko jednej stronie zamiaru znęcania się”.

Mając na uwadze obydwie powyższe argumentacje, bardziej zasadny jest pogląd dopuszczający możliwość zastosowania art. 207 k.k. w przypadku m.in. wzajemnego znęcania się małżonków. Każdy przypadek jest inny, a dokonując wnikliwej analizy okoliczności faktycznych, nie można wykluczyć, że w konkretnej sytuacji mogło dojść do wzajemnego znęcania się.

Zakończenie

Znęcanie się jest zachowaniem polegającym na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub psychicznego. Znęcanie fizyczne najczęściej polega na biciu, głodzeniu, wyrywaniu włosów. Znęcanie psychiczne, inaczej moralne, sprowadza się do upokarzania, straszenia i oddziaływania na psychikę i stan emocjonalny ofiary. Jak wynika z orzecznictwa w praktyce często te dwie formy nakładają się na siebie, tj. sprawa jednocześnie fizycznie i psychicznie znęca się nad ofiarą. Do przestępstwa znęcania się najczęściej dochodzi w rodzinie. Dlatego ofiara często rezygnuje z postępowania sądowego w takich sprawach. Czasami, z uwagi na konflikty rodzinne, trudno jest udowodnić, że doszło do znęcania zwłaszcza psychicznego. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na niejednolite orzecznictwo i poglądy doktryny odnośnie do wzajemnego znęcania się dwóch osób, w szczególności małżonków.

Od strony przedmiotowej przestępstwo znęcania oznacza powtarzające się w czasie zachowanie. Wskazuje na to samo pojęcie i znamię czasownikowe „znęca się”. Jednak w praktyce zdarza się, że przestępstwem znęcania będzie jednorazowe zachowanie sprawcy, ale tylko w sytuacji, gdy charakteryzuje się intensywnością, a jego skutki są rozciągnięte w czasie. Pojęcie znęcania się należy w dużym stopniu interpretować obiektywnie. Jednak dla prawidłowej oceny sytuacji należy wziąć pod uwagę także subiektywne odczucia ofiary, w tym jej cechy osobowości. Ponadto należy zauważyć, że w zakresie przedmiotu czynności wykonawczej przestępstwa znęcania się katalog podmiotów, które podlegają ochronie, jest dość szeroki. Kryteria wystąpienia poszczególnych kategorii podmiotów mogą mieć charakter jednoznaczny (np. wiek, formalny stosunek zależności, więzi krwi) bądź ocenny (np. więź faktyczna przy wspólnym pożyciu, indywidualne właściwości osoby nieporadnej, faktyczny stosunek zależności).

Znęcanie się fizyczne lub psychiczne jest częstym zjawiskiem, które wpływa na prawidłowe funkcjonowanie rodziny. Jednak w wymiarze społecznym nie zawsze jest ono wystarczająco krytykowane. Czasami zachowania sprawcy są ukrywane albo nawet akceptowane zarówno przez same ofiary, jak i przez świadków zdarzeń. Dlatego też jakakolwiek sankcja karna przewidziana przez ustawodawcę w Kodeksie karnym nie rozwiąże problemu znęcania się fizycznego i psychicznego. Społeczeństwo powinno zmienić swoją mentalność i podejście do znęcania się fizycznego i psychicznego. Nie może być to zjawisko ani akceptowane, ani ukrywane, przeciwnie – sprawcy tego rodzaju zachowań powinni odczuwać niechęć i brak powszechnej aprobaty ze strony środowiska, w którym żyją.

Wykaz literatury

- Bryk J., *Przemoc w rodzinie w aspekcie przestępstwa znęcania się (art. 207 KK)*, „Przebieg Policynjny” 1998, nr 3–4.
- Gadecki B., *Komentarz do art. 207*, [w:] M. Banaś-Grabek, B. Gadecki, J. Karnat, *Kodeks karny. Część szczególna. Art. 148–251. Komentarz*, 2020, Legalis.
- Gliszczynski A., *Przestępstwo znęcania się a przemoc w rodzinie*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2011, nr 1.
- Hypś S., *Komentarz do art. 207*, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, 2021, Legalis.
- Hypś S., *Ochrona rodziny w polskim prawie karnym*, Wyd. KUL, Lublin 2012.
- Jachimowicz M., *Przestępstwo znęcania się*, „Jurysta” 2011, nr 2.
- Jodłowski J., Szewczyk M., *Komentarz do art. 207*, [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna, t. 2: Część I. Komentarz do art. 117–211a*, 2017, Lex.
- Konarska-Wrzošek V., *Ochrona dziecka w prawie karnym*, TNOiK, Toruń 1999.
- Kosonoga J., *Komentarz do art. 207*, [w:] R. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, 2021, Legalis.
- Kozłowska-Miś I., Mozgawa M., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 1990 r., V KRN 96/90*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1993, nr 1–2.
- Krajewski R., *Targnięcie się na życie jako skutek przestępstwa znęcania*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 4.
- Lachowski J., *Komentarz do art. 207*, [w:] V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, 2020, Lex.
- Mozgawa M., *Komentarz do art. 207*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, 2021, Lex.
- Ratajczak A., *Przestępstwa przeciwko rodzinie, opiece i młodzieży w systemie polskiego prawa karnego*, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1980.
- Siwek K., *W sprawie skutkowego charakteru przestępstwa znęcania się*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 11.
- Siwik Z., *Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece*, [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
- Sosnowska D. J., *Przestępstwo znęcania się*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 3.
- Stefański R., *Glosa do postanowienia SN z dnia 11 czerwca 2002 r., II KKN 258/00*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2003, nr 3, <https://lex.um.warszawa.pl/#/publication/>

385912332/stefanski-ryszard-a-glosa-do-postanowienia-sn-z-dnia-11-czerwca-2002-r-ii-kkn-258-00?keyword=Glosa%20do%20postanowienia%20SN%20z%20dnia%2011%20czerwca%202002%20r.%20II%20KKN%20258~2F00&cm=SFIRST.

Summary

Physical or mental abuse under Art. 207 of the Criminal Code

Keywords: criminal law, mistreatment, family, physical pain, mental suffering.

This article is primarily intended to discuss the features defining the causative activity of the offence of abuse referred to in Art. 207 of the Criminal Code. Mistreatment can take the form of physical or mental abuse. Physical abuse involves inflicting physical suffering, e.g. beating, kicking, choking, starving the victim. Mental abuse consists of mental tormenting and arousing a sense of danger in the victim, e.g. by humiliating or frightening. Very often there are situations when both of these forms occur simultaneously.

Mistreatment means an action or omission that is deliberately inflicting physical pain or mental suffering. As a rule, these are repetitive behaviours, but it is not excluded that the one-off behaviour of the perpetrator may be considered mistreatment. Then the one-time behaviour should be intense, and the symptoms should be extended over time.

